

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

DOI: 10.5281/zenodo.1690031
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

Тіньова «автономна» держава як загроза інвестиційній безпеці

Предметом дослідження є теоретичні аспекти одного із стрижневих елементів теорії тінізації влади – інвестиційної безпеки держави.

Метою дослідження є визначення змісту причин наявності історичного тренду – стискання активності суб'єктів інвестиційних процесів у сучасному економічному розвитку.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно–функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність пошуку причин тінізації влади, виявлення закономірностей тінізації владних механізмів в Україні через наявність тінізаційного тренду походження форми держави.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально–економічних наук з проблем дисфункційного розвитку об'єкта дослідження, інвестиційного аспекту безпекової політики.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних висновків: 1) вихідною мегапроблемою дослідження тінізаційних механізмів функціонування суспільної системи є проблематика тіньових дисфункцій влади; 2) одним із принципових висновків дослідження є висновок про те, що при побудові системи економічної безпеки держави її інвестиційної складової найсерйознішої уваги заслуговує звернення її на наявність та необхідність демонтажу тіньової «автономної» кланово–олігархічної держави, що монополізує інвестиційні ресурси суспільства та державно–владний ресурс.

Ключові слова: явище «автономної тіньової влади» як загроза інвестиційній безпеці, теорії походження держави, модель тіньової «автономної» держави осілого бандиту».

ПРЕДБОРСКИЙ В.А.

Теневое «автономное» государство как угроза инвестиционной безопасности

Предметом исследования являются теоретические аспекты исследования одного из стрижневых элементов теории тенизации власти – инвестиционной безопасности государства.

Целью исследования является определение содержания причин наличия исторического тренда – сжимания активности субъектов инвестиционных процессов в современном экономическом развитии.

Методы исследования. В работе применяется совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В статье обосновывается необходимость поиска причин тенизации власти, выявления закономерностей тенизации властных механизмов в Украине через наличие тенизационного тренда происхождения формы государства.

Отрасль применения результатов. Система наук из семейства области государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических наук по проблемам дисфункционального развития объекта исследования, инвестиционного аспекта политики безопасности.

Выводы. Основные итоги исследования, их методологические результаты можно свести к следующим выводам: 1) исходной мегапроблемой исследования тенизационных механизмов функционирования общественной системы является проблематика теневых дисфункций власти; 2) одним из принципиальных выводов исследования есть вывод о том, что при построении системы экономической безопасности государства, ее инвестиционной составляющей наиболее серьезного внимания заслуживает обращение ее на наличие и необходимость демонтажа теневого «автономного» кланово–олигархического государства, которое монополизует инвестиционные ресурсы государства и государственно–властный ресурс.

Ключевые слова: явление «автономной теневой власти» как угроза инвестиционной безопасности, теории происхождения государства, модель теневого «автономного» государства оседлого бандита».

PREDBORSKIJ V.A.

Shadow «autonomous» state as a threat to investment security

The subject of research are the theoretical aspects of the study of one of the core elements of the theory of power shadowing – the investment security of the state.

The purpose of the study is to determine the content of the reasons for the existence of a historical trend – the contraction of the activity of subjects of investment processes in modern economic development.

Methods of research. The work uses a set of scientific methods and approaches, including system, structural, functional, historical, logical, which allowed to provide a conceptual unity of research.

Results of the work. The article proves the need to find the reasons for the shadowing of the power of power, to reveal the patterns of shadowing power mechanisms in Ukraine through the existence of a shadowing trend in the origin of the state form.

Application of results. The system of sciences from the family of the field of public administration, a wide range of methodological aspects of social and economic sciences on the problems of dysfunctional development of the research object, the investment aspect of the security policy.

Conclusions. The main results of the study, their methodological results can be reduced to the following conclusions: 1) the initial megaloproblem of research of the shadowing mechanisms of the functioning of the public system is the problem of shadow power dysfunctions; 2) one of the principal conclusions of the study is the conclusion that when building the system of economic security of the state, its investment component of the most serious attention deserves its appeal to the existence and necessity of dismantling the shadow «autonomous» clan–oligarchic state, which monopolizes the investment resources of the state and the state –powerful resource.

Keywords: phenomenon of «autonomous shadow power» as a threat to investment security, the theory of the origin of the state, a model of the shadow «autonomous» state of a sedentary gangster».

Постановка проблеми. Аналіз сутності сучасних трендів вітчизняного суспільного поступу свідчить про наявність трансцендентального, перманентного відтворення його провідної функції щодо монополістично-тіньового перерозподілу власності та влади олігархічних домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі як альтернативи інвестиційній діяльності, що не може не згубно відбиватися на успішній розбудові українського суспільства. У чому причина наявності цього стійкого антиреформістського тренду, чи є він проявом лише надлишкової девіантності сучасного політико-економічного класу, чи є виразом трансцендентального кармічного історичного тренду – суспільного прокляття?

Вимоги сучасності щодо протидії тіньовим суспільним процесам знайшли відображення в ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про запобігання корупції» (2014), Укази Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003) та «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» (2015), цілий ряд відомчих актів з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з теорії тінізації відносин належать праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бородюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явищ тінізації влади, у тому числі інвестиційної безпеки, причин її становлення та розвитку засоби ефективного обмеження тіньових процесів потребують подальшого спеціального дослідження.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного вивчення сутності тінізації влади, у тому числі щодо загроз інвестиційної безпеки, причин становлення та розвитку історичної метаморфози форм тіньової влади аж до сучасних паразитарних, «автономно-олігархічних» форм тіньової держави «осілого бандита».

Виклад основного матеріалу. Інтенсивна інвестиційна діяльність є найпотужнішим джерелом економічного зростання країни, засобом забезпечення її модернізації та проведення соціально-економічних перетворень. У зв'язку з цим вона є одним із найважливіших показників національної економічної безпеки, а інвестиційна безпека – однією із її складових.

Основним критерієм інвестиційної безпеки країни є здатність її економіки зберігати або принаймні поновлювати достатній рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) постачань інвестиційних ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій внутрішнього характеру. Цей критерій не може реалізовуватися в часі, якщо суспільство не створює умови для нагромадження економічного потенціалу (інвестування) та дотримання вимог інвестиційної складової економічної безпеки [1, с. 221].

Як свідчить статистика, тільки у 2017 році потоки іноземних інвестицій скоротилися на 40%, а за 10 років – у шість разів. На думку експертів, головна причина відсутності інвестицій, поглиблення негативних явищ в інвестиційній сфері – непрогнозованість фіскальної та економічної політики в Україні [2], розширений вплив на потенціал інвестиційних ресурсів – наявність монопольно-кланової тіньової влади, явища тіньової «автономної» держави.

Дискурсивний пошук причин виникнення тіньової «автономної» держави як загрози інвестиційній безпеці потребує звернення до теорій походження держави, сутності тінізації влади в Україні.

Змістом синкретизму гострокризової форми «автономії» (від відповідальності перед суспільством) держави та тіньового, паразитарного (олігархічного) сектора є відносини монополізації адміністративно-економічного, бізнесового, політичного ресурсу для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними та родинними, партійними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних ор-

ганів, відсутністю економічної, політичної, кадрової конкуренції в поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування симбіозу елітного сектора та «автономної держави» набуває в сучасності поширеної домінуючої форми тіньового парасуспільства – альтернативного тіньового центру влади та суспільного розвитку. В цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним мегаатрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. Тіньове парасуспільство – це закрита бізнесово-владна сфера суспільства, що монополізована олігархічними структурами, котрі мають на меті набуття політичного впливу та надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [3, с. 10]. Існуюча як пануюча тіньова структура, тіньове парасуспільство утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, судову, правоохоронну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Тіньове парасуспільство – перехідна квазібільшовицького типу пострадянська структура для виконання функцій початкового нагромадження капіталу, тіньового позаекономічного перерозподілу власності та влади, домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі, на користь олігархічного сектору, котра вийшла за часові межі, що їй історично були відведені та перетворилися на головне гальмо вітчизняного суспільного реформування. Активна розбудова тіньового парасуспільства вкрай загострює суспільні протиріччя, протиріччя між владою та суспільством, синергетично посилює фактори їх розвитку за сучасних умов, обумовлює швидку деградацію правлячого класу.

Сучасне загострення кризи державного управління, інвестиційного клімату в країні, численні фактори «гібридної війни» активно виконують синергетичну функцію щодо посилення тіньової, бюрократично-олігархічної форми надмонопольного, кланового перерозподілу власності та влади на користь суб'єктів «автономної тіньової держави», забезпечення домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі на користь новітніх суб'єктів паразитарного, тіньового парасуспільства, що набув перманентного характеру:

1) наявність системної провідної функції тіньового парасуспільства – тіньового перерозподілу власності та влади, домінуючих впливів у тіньо-

вій інституційній структурі, є проявом історичної «реінкарнації» квазібільшовицького тіньового парасуспільства зі системою відповідних йому архаїчних станів – атракторів тіньового державно-терористичного перерозподілу. Соціально-економічна система має широкий комплекс генетично визначених архетипів режимів еволюційної поведінки в залежності від значень певних внутрішніх і зовнішніх параметрів функціонування (вони називаються керуючими). Різним режимам відповідають різні варіанти архітекtonіки складних економічних механізмів, що запроваджують комплекс асимільованих архетипів і які реалізуються відповідно до характеру зміни керуючих параметрів. У залежності від цього система «обирає» той чи інший режим [4, с. 26–28, 154; 155];

2) інвестиційний клімат в умовах довгострокової економічної кризи залишається стабільно несприятливим, що утворює найсуттєвішу загрозу інвестиційній безпеці держави. Звітні дані свідчать про подальше падіння інвестиційної активності, а отже про поглиблення інвестиційної кризи, що жорстко обмежує модернізаційні економіко-технологічні перетворення суспільного виробництва. Переважна частина інвестиційної пропозиції формується за рахунок власних коштів підприємств. При цьому головна проблема сучасного інвестиційного ринку виявляється у відтворенні надзвичайно обмежених можливостей внутрішніх нагромаджень в країні (особливо в ординарному секторі економіки) і нездатності приватних інвесторів у повній мірі компенсувати дефіцит капіталовкладень для переборення інвестиційного спаду, забезпечення прогресивного перерозподілу власності та влади для зміни структури економіки, стрімкого переходу до новітніх технологічних укладів;

3) складовою причин існування явища перманентності тіньового перерозподілу власності та влади, наявності антиінвестиційного клімату, домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі в Україні є наявність стійких (тіньових) переваг «ціни» застосування схем тіньового перерозподілу порівняно з «ціною» правового забезпечення інвестиційно-нагромаджувальної конкурентної першості. Це виявляється у високих трансакційних витратах первинної легалізації та підтримки інвестиційної діяльності бізнесу у вітчизняних умовах, системному бюрократично-корупційному тиску, що створює перепони для вільного розвитку ринкових відносин.

Існує безліч різноманітних теорій, що по-різному пояснюють походження держави, природу державної влади, генетичну спрямованість її механізмів, цілей та функцій історичного розвитку. Слід зазначити, що якщо прослідкувати розвиток сучасних національних держав, то їх моделювання Н. Макіавеллі, Ж. Боденом, Т. Гоббсом, Дж. Локком та іншими здійснювалося у біфуркаційні епохи історії своїх народів, і це, природно, не могло не накладати свій відбиток на особливості методології сформульованих ними парадигм, моделей чи концепцій держави та влади.

Існуючі теорії держави умовно можна поділити на чотири групи: про сутність держави, про її цілі та задачі, про засоби та методи її діяльності, про протиріччя становлення і тренди їх подальшого розвитку. Оскільки різні аспекти держави існують в тісній взаємодії і взаємообумовленому існуванні, то теорії, що відносяться до різних груп, утворюють різні сполучення цих аспектів змісту.

Серед теорій, що відносяться до сутності держави, слід виділити наступні.

Теорія еліт. Теорія еліт виникає на початку ХХ ст. завдяки роботам В. Парето, Г. Моска, які досліджують роль та значення окремої групи людей, невеликої тісно згуртованої частини суспільства (еліти), її вплив на різні сфери суспільного життя. Вільфредо Парето висунув концепцію «зміни еліт», згідно з якою основою суспільних процесів є боротьба еліт за владу. За цією теорією політика поділяється на дві сфери, опозиційні одна до одної. В одній з них головне місце посідає еліта, правляча меншість, в іншій – підкорена більшість. Тільки еліта здатна на ефективну політичну діяльність, тільки вона може забезпечити справжню свободу, прогрес, гармонійний розвиток, справедливість в суспільстві.

Технократична теорія. Ця теорія виникла в 20-х роках нашого століття та отримала значне розповсюдження в 60–70 роки. Вперше технократичну теорію висунув американський економіст Т. Веблен. У праці «Інженери і система цінностей» (1921) він стверджував про необхідність передати управління виробництвом технічним спеціалістам, виходячи з раціональної ідеї про невідповідність інтересів фінансової олігархії потребам розвитку науки та техніки. По суті справи, дана теорія є однією із інтерпретацій теорії еліт.

Першу цілісну концепцію про вплив науки, виробництва та технічних фахівців на соціаль-

но-політичний розвиток створив А. Сен-Симон. Прихід до влади носіїв наукового знання розглядався ним як закономірний результат суспільного розвитку. Враховуючи значення впливу науково-технічної революції на життя суспільства, керівництво державою має здійснюватися кращими представниками науково-технічної інтелігенції, що приводить до виникнення нової суспільно-політичної системи – технократії.

Теорія «держави загального добробуту». Вона виникла після другої світової війни і знайшла свій розвиток у працях Д. Кейнса (в 30-х роках), Д. Мюрдаля, А. Пігу, К. Боулдінга, В. Мунда та інших. Сутність теорії виявляється в тому, що сучасна держава стала надкласовою, реалізує інтереси всіх прошарків населення, забезпечує для людей такі соціально-економічні умови розвитку, котрі стали для них стимулом у сприйнятті існуючого суспільного устрою. Термін увійшов у вжиток протягом 1940-х років – у той час, коли швидко зростала роль держави у цій сфері (особливо в розвинутих країнах Заходу). Існування певної форми держави загального добробуту приймається більшістю сил усього політичного спектру, а докорінно заперечують її тільки прихильники доктрини свободи волі, лібертаріанці, для яких вона уособлює порушення прав тих, хто має сплачувати податки для забезпечення її функціонування.

Теорія правової держави. Суть концепції правової держави полягає в аналізі співвідношення держави і особистості. Основне положення цієї теорії виявляється у твердженні: у будь-яких ситуаціях інтереси особистості мають пріоритет перед інтересами держави. Це вихідний принцип правової державності, принцип гуманізму. Одним з перших в новий час актуальність даному твердженню надав автор фундаментальної філософської та політичної ідеї І. Кант (XVIII ст.).

Теорія конвергенції. Теорія з'являється у 50–60-х роках ХХ ст. (роботи Д. Гелбрейта, Р. Арона, Я. Тінбергена, У. Росту та інших). Теорія розглядала взаємний вплив та взаємну дифузії держав капіталізму та соціалізму, на основі якої з'явиться нове єдине суспільство, побудоване на поєднанні позитивних якостей обох суспільних систем. Прихильники теорії обґрунтували її, посилюючись на об'єктивну тенденцію до інтернаціоналізації економічної, політичної та культурної сфер у сучасну епоху, на всесвітній характер сучасної науково-технічної революції, на началь-

ну потребу у спільному вирішенні загальнолюдських глобальних проблем [5, с. 232–235].

До одних із найбільш методологічно цікавих теорій держави відноситься опозиційна пара – природна держава (держава обмеженого доступу) та держава відкритого доступу. Природна держава покликана вирішити проблему насилля, створюючи правлячу коаліцію, що обмежує доступ до найбільш цінних ресурсів – землі, праці, капіталу, бізнесу, інформації, доступ та контроль над цінними видами діяльності – такими як торгівля, релігія чи освіта, – надаючи його тільки елітам. Створення монополії, на цій основі отримання ренти через обмеження доступу до ресурсів, є системоутворюючим фактором, що утримує елітну коаліцію разом, надаючи можливість елітним групам виконувати свої функції та утримуватися від широких перерозподільчих процесів всередині еліти. Обмеження доступу до організаційних форм має ключове значення для природної держави, оскільки обмеження доступу не тільки утворює стрибок вартості через виключні привілеї, що мають еліти, але й напряду підвищує цінність цих привілеїв, роблячи еліти більш продуктивними завдяки їх організаціям.

Держава з обмеженим доступом є природною, оскільки на протязі майже всіх останніх десяти тисяч років для суспільства, що складається із більш ніж декілька сотен людей, вона фактично стала єдиною формою устрою суспільства, що в змозі забезпечити функції збереження внутрішньої та зовнішньої безпеки, акумуляції ресурсів на найважливіші його потреби. До природних держав відноситься широка різноманітність суспільств – від Месопотамії III тисячоліття до н.е., Британії при Тюдорах та сучасних пострадянських держав, однак сутність цих суспільств в них дуже різна. Порядок обмеженого доступу – це не особливий набір політичних, економічних, юридичних, культурних або релігійних інститутів. Це фундаментальний спосіб організації та розвитку держави та суспільства, базовий спосіб взаємовідносин еліти та людини.

Для природних держав притаманні організаційні форми, що побудовані за типом відносин патрон–клієнт. Відносини в природних державах є дискреційними, особистісними. Це, зокрема, виявляється в тім, що у відносинах ієрархії еліти представники невеликих груп із власного її сегменту знають один одного завдяки прямому особистому кон-

такту та історії взаємодії. Ці елітні кола сплетені в єдині корпорації, в яких всі особи знайомі і зв'язані з іншими представниками еліти, що перебувають у верхніх поверхах соціальної ієрархії, в тому числі й у владному їх сегменті. Ієрархії еліт відрізняються рівнем централізації владних функцій – від гостро централізованої пірамідальної структури з вертикаллю влади, що виходить від короля чи двору, до більш пласких, з більш горизонтально розвинутими мережами еліт.

Еліти держав з обмеженим доступом знаходяться на верхівці соціальної ієрархії в суспільстві, але також включені у відносини патрона і клієнта, які розповсюджуються зверху донизу на решту суспільних відносин. Ієрархія всередині еліт репрезентує загальну модель ієрархії організацій, які вони представляють. Найбільш значне джерело монопольної ренти, що зв'язує інтереси еліт в загальний інтерес, – це рента, що надходить від їх організаційних спільнот. Відносини патрона і клієнта поєднують в собі елементи неформальних і формальних (контрактних) організацій. Це одночасно і неформальні (тіньові) відносини, побудовані на механізмах особистих стосунків між лідерами елітних груп та їх клієнтів, і більш формальні організації, де лідери мають можливість використовувати доступ до тристороннього улагодження внутрішніх конфліктів за допомогою звернення до панівної коаліції.

Альтернативною формою суспільного устрою по відношенню до природної держави (держави обмеженого доступу) є держава відкритого доступу.

При режимі відкритого доступу політичні, економічні, юридичні та соціальні механізми визначають набір силових структур, які можуть легітимно застосовувати насилля, а також набір політичних організацій, які контролюють застосування насилля, тобто політична система обмежує доступ до засобів насилля; відкритість економічного і соціального доступу забезпечує відкритість доступу до політичної системи; надійні заборони на використання насилля як засобу конкуренції підтримують відкритість економічного та соціального доступу; нарешті, політична та судова системи забезпечують підтримання заборон на використання насилля. Подібним чином, відкритий доступ до організацій у всіх підсистемах суспільства підтримує режим їх конкурентного функціонування. Конкуренція у всіх системах, в свою чергу, допомагає підтримувати відкритий доступ.

Режими відкритого доступу суттєво відрізняються один від одного, і цю різницю можна прослідкувати як на протязі 150-річної історії їх існування, так і в будь-який даний момент сучасності. Одні з них мають парламентську форму правління, тоді як інші – президентську; одні є невеликими торговими державами, інші – великими країнами зі складною, диверсифікованою економікою. У той же час всі режими відкритого доступу мають ряд загальних характеристик. По-перше, у режимах відкритого доступу громадяни поділяють системи переконань, що конституують рівність, спільний доступ і загальну участь в доступі до ресурсів. Для підтримки цих переконань всі порядки відкритого доступу використовують інститути і проводять політику, що дозволяє розподіляти вигоду і знизити індивідуальні ризики участі в ринковій діяльності, що включають загальну освіту, набір програм соціального страхування, а також розвинуту соціальну інфраструктуру і великий обсяг суспільних благ. По-друге, політичні партії борються за доступ до влади на конкурентних виборах. Успішне функціонування партійної конкуренції залежить від відкритого доступу, якому сприяє економіка досконалої конкуренції і громадянське суспільство, діяльність якого забезпечує система недержавних, самоврядних організацій, що представляють найширший спектр суспільних інтересів і можуть мобілізувати самих різних виборців, у випадку якщо правлячий режим буде намагатися зміцнити свої електоральні позиції шляхом створення ренти, обмеження доступу або примусу. По-третє, ряд інститутів і систем стимулів створюють додаткові витрати для правлячої партії, яка намагається зміцнити своє становище шляхом систематичного створення ренти (не лише в економічному сенсі – В.П.) і обмеження доступу: систематичне створення ренти веде до економічного спаду і зниженню податкових надходжень. Мобільні ресурси полишають країну, що веде до погіршення її конкурентних позицій на міжнародних ринках. Подібна реакція створює прямі витрати для режиму, який намагається обмежити доступ, і надає опозиції конкурентну можливість залучити голоси виборців, щоб повернутися до влади.

Всі режими відкритого доступу в основному безособові. Ці суспільства мають тільки такий тип уряду, який може систематично надава-

ти громадянам і організаціям послуги та блага на безособовій основі, тобто не звертаючи увагу на соціальний стан громадян або ідентичність і політичні зв'язки керівництва організацій та їх патронів. Програми страхування по безробіттю насправді приносять користь тим індивідам, хто недавно втратив роботу, а не людям з гарними зв'язками або клієнтам могутніх патронів. Важливою особливістю безособистості є верховенство права: громадянські права, справедливість і захист зв'язані правилами і є неупередженими. Економіка в цих державах також визначається наявністю безособистого обміну.

Нарешті, порядки відкритого доступу не можуть легко маніпулювати інтересами. Оскільки порядки відкритого доступу надають суспільні блага всім громадянам, цим державам складніше примушувати потенційних опонентів до своєї підтримки погрозами позбавити їх доступу до важливих послуг, якщо вони цього не зроблять. З іншої сторони, порядки відкритого доступу не можуть маніпулювати інтересами також і в зв'язку з тим, що повноваження уряду в цих державах обмежені: їх конституції створюють те, що соціальні мислителі іноді називають сферою приватних справ поза досяжністю уряду. Громадянські права, наприклад, обмежують дії уряду таким чином, щоб забезпечити індивідам свободу від політичних маніпуляцій та переслідувань [6].

Перехід від держави з обмеженим доступом до держави відкритого доступу відбувається у два етапи. На першому з них відносини всередині пануючої елітної коаліції трансформуються із особистісних у безособистісні, а потім подібний устрій розповсюджується на більш широкі структури суспільства. Перехід починається за природної держави, тому перші кроки повинні відповідати логіці природної держави і особистісних взаємовідносин. Безособистісні взаємовідносини еліти можуть розвинути всередині природної держави шляхом зміни формальних правил, перетворюючих привілеї еліти у права. Коли в природній державі розвиваються інститути, організації і переконання, що дозволяють елітам відноситися один до одного безособистісно, тоді це суспільство знаходиться на порозі. На другому етапі, тобто власне етапі переходу суспільства, що знаходяться на порозі, продовжують перетворювати взаємовідносини всередині еліти. Створення інститутів, які формально захи-

щають безособистісні ідентичності еліти і доступ еліти до організацій, дозволяє розповсюдити ті ж самі права на більш широкі прошарки населення [6]. Однак у зв'язку з тим, що Україна відноситься до природніх держав, точніше до тих з них, для яких є характерними поглиблене кризове протиріччя між елітою і суспільством, протиріччя всередині еліти, слід розглянути цей конкретний вид природніх держав.

Модель української держави близька до виду моделей природніх держав, що отримали назву «держави осілого (стаціонарного) бандита». У відповідності з даною теорією М. Олсона авторитарна держава асоціюється з «осілим бандитом», так як вища влада насильницьким, позаправовим шляхом відбирає у мешканців на визначеній території частину доходів у вигляді податків, що утворюють форму окупаційної данини.

Оскільки держава – «осілий бандит», до походження якої можна віднести нормандську теорію про походження влади в Київській Русі, привласнює собі частину суспільного продукту у вигляді податку–грабунку, їй (державі) є вигідним забезпечити населення не тільки захистом від зовнішньої загрози, але й іншими благами, що це населення не може отримати від ринку. В даний час широко розповсюджено розуміння того, що ринок не в здатності забезпечити багаточисельне населення такими благами як контроль за стихійними лихами, пандемічними захворюваннями, захистом від агресора – благами, якими неминуче скористаються широкі маси населення. Забезпечення цими благами є раціональною метою «осілого бандита», оскільки він отримує суттєву вигоду у вигляді зростання податкових надходжень від будь-яких суспільних благ, які сприяють підвищенню продуктивності економіки чи зростанню населення, що контролюється ним [7].

Реальна модель української влади має ряд обтяжливих характеристик, що погіршують умови та результати владної діяльності.

До найбільш важливих сутнісних характеристик модифікованої моделі «осілого бандита» за українських умов, що визначають головні рушійні протиріччя трансформаційної кризи влади, слід віднести протиріччя у ланках «автономна (закриті, тіньові ланки) правляча влада – офіційна влада позаправлячого клану, «правляча кланова влада – еліта», «правляча влада – суспільство».

Основні девіаційні характеристики цих протиріччя зв'язані з наявністю вкрай замкненої, ізольованої (структурно та функціонально), закритої, тіньової системи правлячого владного клану, що вкрай асиметрично монополізує основні домінуючі ресурси влади та бізнесу.

На відміну від існуючих – домінуючих у світі трендів розвитку центральної державної влади, що об'єктивно набувають підвищену публічність, відкритість, транспарентність, українська центральна державна влада (в особі «автономної держави осілого бандиту»), що у формі малої кланової адміністративно–олігархічної групи діє за трендом узурпації ресурсів влади, вкрай закритою, нетранспарентною, ізольованою «автономною» (від офіційної влади, позаправлячої еліти, суспільства) структурою влади, яка сформована паразитичною компрадорською буржуазією, логіка розвитку якої неминуче виштовхує її за межі закону. Модель «осілого бандита» за українських реалій на підставі узагальнення багатомістової історичної тяглості генетичної природи влади модифікується у більш жорстку, корупційногенну вихідну модель – модель автономного (від офіційної влади, суспільства) бандита–конкістадора, що здійснює соціально–економічну інвазію в політичні структури, влади, бізнес, ЗМІ, суспільство задля масштабного, перманентного макророзподілу ресурсів влади, бізнесу, інвестицій на свою користь.

Утворення вихідного тренду розвитку, що обумовлює наступний розвиток тінізаційних закономірностей суспільства, що обумовлюють максимальне стискання інвестиційних процесів, не визначає наявності фатального шляху сходження до тінізаційних руйнувань систем управління, владних ресурсів, передусім, жорсткого причинно–наслідкового зв'язку, зокрема між клановою, автономізацією владних відносин та їх тінізацією. Перетворення окремих варіабельних ланок тінізаційного тренду на базис своєрідної детінізаційної вакцинації дисфункцій державного управління, можливість виходу за межі вузького простору тінізаційних обмежень, накладених вихідним відношенням, цілком можливе і перспективно, наприклад на шляху впровадження справжніх децентралізаційних реформ. Запровадження так званого «козацького управління», «козацького реформування» зокрема, дозволило б, використовуючи наявні структури розвитку, забезпечи-

ти інший функціональний поворот до зменшення протистояння ланок управління, а звідси і їх детінізації, розширення активності суб'єктів інвестиційних процесів.

Висновки

Наявність стійких закономірностей відтворення кризових явищ в системі державного управління, влади, активності інвестиційних процесів вимагає дискурсивного дослідження причин такого відтворення, зокрема пошуку його історичного вихідного відношення – первинної клітини, в якій, як в зародку, зосереджені основні майбутні протиріччя кризових явищ у суспільстві, його тінізації, автономізації, розвиток яких залежить від стадії історичного розвитку.

Такою вихідною категорією теорії, як інструмента дослідження особливостей тінізації вітчизняних суспільних явищ, закономірностей стискання інвестиційних процесів як результат наукової гіпотези, початкового етапу дедуктивного руху дослідження від духовно абстрактного до духовно конкретного, є категорія явища «автономності тіньової елітної» влади в середовищі самої верхівки влади, її відмінність від офіційної, амбівалентність верхівки влади.

Сучасне загострення кризи державного управління, інвестиційного клімату в країні, численні фактори «гібридної війни» активно виконують синергетичну функцію щодо посилення тіньової, бюрократично-олігархічної форми надмонополістичного, кланового перерозподілу власності та влади на користь суб'єктів «автономної тіньової держави», забезпечення домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі на користь новітніх суб'єктів паразитарного, тіньового парасуспільства, що набув перманентного характеру:

1) наявність системної провідної функції тіньового парасуспільства – тіньового перерозподілу власності та влади, домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі, є проявом історичної «реінкарнації» квазібільшовицького тіньового парасуспільства зі системою відповідних йому архаїчних станів – атракторів тіньового державно-терористичного перерозподілу. Соціально-економічна система має широкий комплекс генетично визначених архетипів режимів еволюційної поведінки в залежності від значень певних внутрішніх і зовнішніх параметрів функціонуван-

ня (вони називаються керуючими). Різним режимам відповідають різні варіанти архітекtonіки складних економічних механізмів, що запроваджують комплекс асимільованих архетипів і які реалізуються відповідно до характеру зміни керуючих параметрів. У залежності від цього система «обирає» той чи інший режим;

2) інвестиційний клімат в умовах довгострокової економічної кризи залишається стабільно несприятливим, що утворює найсуттєвішу загрозу інвестиційній безпеці держави. Звітні дані свідчать про подальше падіння інвестиційної активності, а отже про поглиблення інвестиційної кризи, що жорстко обмежує модернізаційні економіко-технологічні перетворення суспільного виробництва. Переважна частина інвестиційної пропозиції формується за рахунок власних коштів підприємств. При цьому головна проблема сучасного інвестиційного ринку виявляється у відтворенні надзвичайно обмежених можливостей внутрішніх нагромаджень в країні (особливо в ординарному секторі економіки) і нездатності приватних інвесторів у повній мірі компенсувати дефіцит капіталовкладень для переборення інвестиційного спаду, забезпечення прогресивного перерозподілу власності та влади для зміни структури економіки, стрімкого переходу до новітніх технологічних укладів;

3) складовою причин існування явища перманентності тіньового перерозподілу власності та влади, наявності антиінвестиційного клімату, домінуючих впливів у тіньовій інституційній структурі в Україні є наявність стійких (тіньових) переваг «ціни» застосування схем тіньового перерозподілу порівняно з «ціною» правового забезпечення інвестиційно-нагромаджувальної конкурентної першості. Це виявляється у високих трансакційних витратах первинної легалізації та підтримки інвестиційної діяльності бізнесу у вітчизняних умовах, системному бюрократично-корупційному тиску, що створює перепони для вільного розвитку ринкових відносин.

Перетворення окремих варіабельних ланок тінізаційного тренду на базис своєрідної детінізаційної вакцинації дисфункції державного управління, є цілком можливим і перспективним, наприклад, на шляху впровадження справжніх децентралізаційних реформ. Запровадження так званого «козацького управління», «козацького реформування» зокрема, дозволило б, викорис-

товуючи наявні структури розвитку, забезпечити інший функціональний поворот до зменшення протистояння ланок управління, а звідси і їх детінізації, розширення активності суб'єктів інвестиційних процесів.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека / [За ред. З. С. Варналія]. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
2. Дранник А. Кто несет деньги в Украину / А. Дранник // Вести (21 сент. 2018).
3. Потемкин А. Элитная экономика / А. Потемкин. – М. : ИНФРА–М, 2001. – 360 с.
4. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури / А. В. Свідзинський. – Луцьк, 2008. – 695 с.
5. Общая теория права и государства / Под ред. В. В. Лазарева. – М. : Юрист, 1994. – 360 с.
6. Норт Д. Насилие и социальные порядки / Д. Норт, Д. Уоллис, Б. Вайнгаст [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.telenir.net/delovaja_literatura/nasilie_i_socialnye_porjadki/index.php.
7. Бренделева Е. А. Институциональная экономика / Е. А. Бренделева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.studfiles.net.

References

1. Ekonomichna bezpeka / [Za red. Z. S. Varnaliya]. – K. : Znannya, 2009. – 647 s.
2. Drannik A. Kto neset den'gi v Ukrainu / A. Drannik // Vesti (21 sent. 2018).
3. Potemkin A. JElitnaja jekonomika / A. Potemkin. – M. : INFRA–M, 2001. – 360 s.

4. Svidzinskiy A. V. Sinergetichna kontseptslya kulturi / A. V. Svidzinskiy. – Lutsk, 2008. – 695 s.
5. Obshhaja teorija prava i gosudarstva / Pod red. V. V. Lazareva. – M. : JUryst, 1994. – 360 s.
6. Nort D. Nasilie i social'nye porjadki / D. Nort, D. Uollis, B. Vajngast [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.telenir.net/delovaja_literatura/nasilie_i_socialnye_porjadki/index.php.
7. Brendeleva E. A. Institucional'naja jekonomika / E. A. Brendeleva [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : www.studfiles.net.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович,

професор кафедри фінансового права та фіскального адміністрування, Національна академія внутрішніх справ, д.е.н., професор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Данные об авторе

Предборский Валентин Антонович,

профессор кафедры финансового права и фискального администрирования, Национальная академия внутренних дел, д.э.н., профессор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy,

professor of the Department of Financial Law and Fiscal Administration, National Academy of Internal Affairs, Doctor of Economic Sciences, Professor
e-mail: prvika2015@gmail.com

УДК 336.1:378.1(477)

DOI: 10.5281/zenodo.1689879

ПАРАНИЦЯ Н.В.,
ПОПОВИЧ Л.О.

Статистичний аналіз, прогнозування капітальних видатків на вищу освіту в Україні

В сучасних умовах розвитку економіки України необхідною передумовою є досягнення збалансованого багатомірного розвитку вищої освіти України. Дане дослідження обумовлено тим, що сукупність знань, умінь і навичок, одержаних у процесі освіти приносять згодом дохід, представляють собою людський капітал – один з найважливіших внутрішніх чинників економічного потенціалу країни. Проаналізовано стан, тенденції розвитку та здійснено прогноз основних показників вищої освіти України за допомогою економіко–математичних методів. Здійснено аналіз методів прогнозування: проста середня, ковзна середня, зважена ковзна середня та експоненційне згладжування.

Ключові слова: вища освіта України, видатки вищої освіти, економіко–математичні методи, проста середня, ковзна середня, зважена ковзна середня, експоненційне згладжування.